

Mantell Gwynedd

Eich cyngor gwirfoddol sirol lleol

2. Rheoli eich sefydliad

2.12 Diogelu data

Beth yw diogelu data?

Daeth **Deddf Diogelu Data 1998** (y Ddeddf), i rym ar 1 Mawrth 2000, ac mae'n amlinellu rhwymedigaethau'r rheini sy'n prosesu data, pwerau'r [Comisiynydd Gwybodaeth](#) i orfodi'r rhwymedigaethau hynny, a'r troseddau a all gael eu cyflawni pan na chydymffurfir â hwy.

Mae'r Ddeddf yn gosod rhwymedigaethau ar **reolwyr data**. Mae rheolwr data yn rhywun sy'n rheoli sut a pham y caiff data personol ei brosesu, a gall fod yn unigolyn neu'n fudiad.

Mae **data personol** yn unrhyw ddata sy'n rhoi gwybodaeth am unigolyn byw penodol (a elwir yn **wrthrych y data**), megis cyfeiriad ebost, cyfeiriad post, rhif Yswiriant Gwladol, dyddiad geni, ffotograffau, rhif gweithiwr, ac yn y blaen. Nid yw data personol yn cynnwys gwybodaeth am fudiadau gan nad yw'r rheini'n unigolion byw. Dywed y Ddeddf fod yn rhaid i'r data, er mwyn dod o dan ddiffiniad 'data personol', gael ei gadw:

- ar gyfrifiadur neu system awtomataidd, neu
- mewn system ffeilio â llaw berthnasol (sef set o wybodaeth na gedwir ar gyfrifiadur ond sydd wedi'i strwythuro i sicrhau bod gwybodaeth benodol am unigolyn penodol ar gael yn rhwydd), neu
- gan fwriadu rhoi'r data ar un o'r systemau hyn.

Ceir diffiniad eang iawn i'r gair **Prosesu**, ac yn ymarferol, mae'n debygol o gynnwys unrhyw beth a wnaiff eich sefydliad gyda data personol.

Egwyddorion diogelu data

Rhaid i broseswyr data gydymffurfio â'r **egwyddorion diogelu data** a amlinellir yn y Ddeddf. Ceir wyth ohonynt:

- Rhaid prosesu data personol yn deg ac yn gyfreithlon
- Dim ond at ddibenion penodol, cyfyngedig y ceir defnyddio data personol
- Rhaid i ddata personol fod yn ddigonol, yn berthnasol a ddim yn ormodol
- Rhaid i ddata personol fod yn gywir ac wedi'i ddiweddarau
- Ni ddylid cadw data personol yn hwy nag sydd angen
- Rhaid prosesu data personol yn unol â hawliau gwrthrych y data
- Rhaid cadw data personol yn ddiogel

- Ni ellir trosglwyddo data personol y tu allan i Ardal Economaidd Ewrop heb gamau diogelu digonol.

Mae'r egwyddor gyntaf yn cyfeirio at yr angen i brosesu data yn deg. Er nad oes diffiniad statudol o'r hyn sy'n 'deg', mae'r Ddeddf yn rhoi arweiniad penodol ar yr hyn sy'n debygol o fod yn deg. Y prif ofynion yw:

- Rhaid peidio â thwylllo na chamarwain gwrthrych y data
- Rhaid i wrthrych y data wybod at ba ddiben y bwriedir y data
- Rhaid i wrthrych y data gael gwybod pwy yw'r rheolwr data
- Rhaid rhoi gwybod i wrthrych y data os yw'n debygol y caiff y data ei drosglwyddo i drydydd parti.

Mae'n bwysig nodi mai arweiniad yn unig yw'r gofynion uchod ac nad yw cydymffurfio â hwy o reidrwydd yn sicrhau prosesu teg.

Mae'r egwyddor olaf yn nodi na ddylid trosglwyddo data i wlad neu diriogaeth y tu allan i Ardal Economaidd Ewrop onid yw'r wlad neu'r diriogaeth honno'n sicrhau 'lefel ddigonol o ddiogelwch' ar gyfer hawliau a rhyddid gwrthrych y data.

Os ydych yn ystyried anfon data personol y tu allan i Ardal Economaidd Ewrop efallai byddai o gymorth i chi weithio drwy restr wirio sydd ar [wefan Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth](#), i'ch cynorthwyo i benderfynu a yw'r wythfed egwyddor yn berthnasol ac, os felly, sut i gydymffurfio â hi wrth drosglwyddo.

Data sensitif

Ceir mwy o gamau diogelu i'r hyn a elwir yn **ddata sensitif**, sef data personol sy'n cynnwys gwybodaeth am y gwrthrych o ran y canlynol:

- tarddiad hil neu ethnig
- barn wleidyddol
- credoau crefyddol neu gredoau eraill tebyg
- aelodaeth o undeb llafur
- cyflwr iechyd corfforol neu iechyd meddwl
- bywyd rhywiol
- cyflawni (neu honiad o gyflawni) unrhyw drosedd
- achosion llys

Gellir prosesu data sensitif ar yr amodau isod:

- Mae gwrthrych y data wedi rhoi ei ganiatâd penodol
- Mae'n ofyniad cyfreithiol i swydd gwrthrych y data
- Mae'n angenrheidiol er mwyn diogelu budd hanfodol gwrthrych y data
- Fe'i cyflawnir gan gyrff di-elw penodol a sefydlwyd at ddibenion gwleidyddol, athronyddol, crefyddol neu undebau llafur

- Mae'n angenrheidiol ar gyfer achos cyfreithiol
- Mae'n angenrheidiol at ddibenion meddygol
- Mae'n angenrheidiol er mwyn monitro cyfle cyfartal
- Mae'r Ysgrifennydd Gwladol wedi rhoi ei ganiatâd
- Mae'n angenrheidiol er mwyn atal neu ganfod unrhyw weithred anghyfreithlon
- Mae'n angenrheidiol er mwyn darparu gwasanaethau, megis gwasanaethau cyfrinachol, cwnsela neu rai sy'n rhoi cyngor
- Mae'n angenrheidiol at gytundebau cynllun yswiriant neu bensiwn galwedigaethol.

Nid yw hon yn rhestr gyflawn, a gellir ychwanegu categorïau drwy Offeryn Statudol.

Ni ellir defnyddio data sensitif oni fodlonwyd o leiaf un o'r amodau uchod. Yn aml, yr amod pwysicaf yw bod gwrthrych y data wedi rhoi ei ganiatâd penodol. Rhaid iddo roi'r caniatâd hwn o'i wirfodd, a lle bo hynny'n bosibl, dylai ymwneud â'r union ddata dan sylw a'r dull o'i brosesu. Nid oes rhaid iddo fod yn ganiatâd ysgrifenedig a gall weithiau fod yn ymhlyg, er enghraifft, llenwi ffurflen archebu ar gyfer cynhadledd, sy'n datgan yn glir ei bod yn bosibl y defnyddir y wybodaeth at ddibenion penodol eraill (er, yn ddelfrydol, dylid rhoi'r dewis i wrthrych y data atal hyn rhag digwydd oherwydd ei fod yn gwrthwynebu hynny).

Hawliau gwrthrych data

Mae gan wrthrych data'r hawliau canlynol:

- Cael mynediad at gopi o'r wybodaeth sy'n cynnwys ei ddata personol (ceir mynediad drwy gyflwyno **cais gwrthrych am wybodaeth**)
- Gwrthod prosesau sy'n debygol o achosi niwed neu ofid
- Dewis peidio â bod yn rhan o farchnata uniongyrchol
- Gwrthod penderfyniadau a wneir yn awtomataidd
- Mewn amgylchiadau penodol, mynnu bod data personol anghywir yn cael ei gywiro, ei atal, ei ddileu neu ei ddinistrio.
- Gwneud cais am iawndal am dorri amodau'r Ddeddf.

Pan fo rheolwr data yn cael cais ysgrifenedig am wybodaeth gan wrthrych y data, rhaid i'r rheolwr data ymateb iddo. Mae gan wrthrych y data sy'n gwneud cais ysgrifenedig (ar bapur, drwy ebost, ffacs neu hyd yn oed drwy gyfryngau cymdeithasol) yr hawl i gael y canlynol:

- Cael gwybod a oes unrhyw ddata personol yn cael ei brosesu
- Disgrifiad o'r data personol sy'n cael ei brosesu, pam y mae'n cael ei brosesu, ac a fydd y data yn cael ei roi i unrhyw bobl neu fudiadau eraill
- Copi o'r wybodaeth sy'n cynnwys y data personol
- Ffynhonnell y data (pan fo hyn ar gael).

Mae gan y rheolwr data hawl i godi hyd at £10 am ddelio gyda chais os mynna, ond nid yw'n ofynnol i wneud hynny. Mae hawl gwrthrych am wybodaeth yn rhoi'r hawl i'r sawl sy'n gwneud y cais weld ei ddata personol ei hun, yn hytrach na hawl i weld copïau o ddogfennau sy'n cynnwys ei ddata personol. Yn aml, y ffordd hawsaf o ddarparu'r wybodaeth berthnasol yw darparu copïau o ddogfennau gwreiddiol, ond does dim rhaid i'r rheolwr data wneud hyn.

Mae'n ofynnol, serch hynny, i'r rheolwr data ymateb i gais y gwrthrych am wybodaeth ymhen 40 diwrnod calendr ar ôl cael y cais, a rhaid iddo ddarparu popeth a gedwir ganddynt am wrthrych y data pan wnaed y cais (yn unol â'r rhestr uchod o'r hyn y mae gan wrthrych y data hawl i'w gael). Ni ellir dal gwybodaeth sy'n achosi embaras yn ôl. Serch hynny, gellir dal gwybodaeth yn ôl pe bai gwrthrych y data yn cytuno i hynny, neu pe bai angen ymdrech afresymol i ddarparu'r wybodaeth. Gallai rhai mathau o ddata personol fod wedi'u heithrio o hawl gwrthrych i'w weld, ac mae manylion pellach o beth y gallai hynny ei gynnwys ar gael ar [god ymarfer y Comisiynydd Gwybodaeth ar hawl gwrthrych am wybodaeth](#).

Mae'r ddeddf hefyd yn nodi nad oes rhaid i chi gydymffurfio â chais gwrthrych am wybodaeth pe bai hynny'n golygu y byddech yn darparu gwybodaeth am unigolyn arall y gellid ei adnabod o'r wybodaeth honno, heblaw:

- Pan fo'r unigolyn arall wedi rhoi ei ganiatâd i'r wybodaeth gael ei datgelu, neu
- Os yw'n rhesymol yn yr holl amgylchiadau i gydymffurfio â'r cais heb ganiatâd yr unigolyn.

Fel y nodir uchod, mae gan wrthrych y data'r hawl i ddewis peidio â bod yn rhan o farchnata uniongyrchol, a gall hyn fod yn arbennig o berthnasol yng nghyswllt codi arian i elusen. Gall unigolyn a enwir sydd wedi cael, er enghraifft, pamffled yn gwahodd cyfraniad ofyn i'r rheolwr data beidio â defnyddio'i ddata personol dim mwy at y diben hwn. Nid yw pamffled cyffredinol a yrrir i dderbynwyr dienw yn cael ei ystyried yn brosesu data, ond mae'n arfer da i gynnwys blwch ticio i gyfranogwyr ddweud nad ydynt am gael mwy o ddeunydd marchnata gennych. Mae marchnata yn cynnwys tele-farchnata yn ogystal â deunydd ysgrifenedig.

Hysbysu

Mae Swyddfa'r Comisiwn Gwybodaeth yn cadw cofrestr gyhoeddus o reolwyr data, a gall unigolion wirio'r gofrestr hon i weld pa fath o brosesu gwybodaeth personol y mae rheolwr data penodol yn ei gyflawni. Hysbysu yw'r broses a ddefnyddir i ychwanegu manylion rheolwr data i'r gofrestr hon. Mae hysbysu'n orfodol onid yw rheolwr data wedi'i eithrio, er y gall y rheini sydd wedi'u heithrio dal hysbysu Swyddfa'r Comisiwn Gwybodaeth yn wirfoddol os mynnant. Dylid nodi y gall rhaid mudiadau di-elw gael eu heithrio o hysbysu, a gallwch gael gwybod mwy ar [wefan](#) Swyddfa'r Comisiwn Gwybodaeth.

Troseddau

Mae'r canlynol yn droseddau y gellid eich cosbi gyda dirwy o hyd at £5,000:

- Methu â rhoi gwybod i Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth (onid yw wedi'i eithrio)
- Cael gafael ar ddata personol yn anghyfreithlon
- Gwerthu data personol yn anghyfreithlon.

Gall Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth hefyd roi dirwyon hyd at £500,000 am achosion difrifol o dorri'r Ddeddf Diogelu Data a Rheoliadau Preifatrwydd a Chyfathrebu Electronig. Mae'r Swyddfa wedi meddu ar y grym hwn i roi dirwyon o'r fath ers 2010, ac mae nifer o elusennau wedi'u dirwyo symiau sylweddol am dorri'r rheolau yn y blynyddoedd diwethaf, felly, mae'n hanfodol bwysig i fudiadau sicrhau eu bod yn cydymffurfio â'r rheoliadau diogelu data fel sy'n ofynnol.

Eithriadau

Gellir cyfyngu ar hawliau gwrthrychau'r data ar y seiliau canlynol:

- Diogelwch y wlad
- Trosedd a threthu
- Iechyd, addysg a gwaith cymdeithasol
- Gweithgareddau rheoleiddio
- Newyddiaduraeth, llenyddiaeth a chelfyddydau
- Ymchwil, hanes ac ystadegau
- Braint gyfreithiol
- Cyfeiriadau cyfrinachol a roddir gan y rheolwr data
- Categoriâu eraill a gyflwynir gan yr Ysgrifennydd Gwladol.

Camau gweithredu

Dylai sefydliadau wneud y canlynol:

- Penodi unigolyn i oruchwylio cydymffurfio â'r rheoliadau diogelu data, gan gynnwys cofrestru gyda Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth os yw hynny'n ofynnol (hynny yw, hysbysu)
- Canfod gweithwyr a gwirfoddolwyr sy'n prosesu data, a sicrhau eu bod yn ymwybodol o'r darpariaethau a amlinellir yn y Ddeddf a, a'r rheini a amlinellir ym mholisi diogelu data'ch mudiad chi (gweler isod), a'u bod yn cydymffurfio â hwy
- Adolygu cytundebau cyflogaeth safonol er mwyn sicrhau eu bod yn cynnwys darpariaethau sy'n ymwneud â chaniatâd i brosesu data
- Cyflwyno gweithdrefn ffurfiol yng nghyswllt geirdaon
- Adolygu gweithdrefnau er mwyn sicrhau na chesglir data personol ond pan fo hynny'n angenrheidiol, a sicrhau bod y data a gedwir yn cael ei ddiweddarau ac na chaiff ei gadw ond am yr amser sy'n ofynnol

- Sicrhau y cedwir y data yn ddiogel. Gallai hyn gynnwys cael cypyrddau sy'n cloi, cyfrifiaduron, ffeiliau a chof bach â chyfrineiriau neu sydd wedi'u hamgryptio, gweithdrefnau ar gyfer gweithwyr a gwirfoddolwyr sy'n mynd â data personol oddi ar y safle, ac yn y blaen
- Cyflwyno polisi diogelu data sy'n cynnwys cymalau ar y canlynol:
 - Prosesu a throsglwyddo data, yn enwedig i drydydd parti a thramor
 - Delio â cheisiadau i gael gafael ar wybodaeth (cais gwrthrych am wybodaeth)
 - Delio â systemau cofnodi â llaw ac awtomataidd
 - Cydnabod data sensitif
- Llunio hysbysiad safonol o ran diogelu data ar ddogfennau (electronig ac ar bapur) sy'n nodi
 - pam y mae data personol yn cael ei gasglu
 - ym mha ffordd y gallai'r mudiad ei ddefnyddio
 - a fydd y data yn cael ei basio ymlaen i drydydd partïon
 - ym mha ffordd y gall gwrthrych y data wrthwynebu i'r mudiad gadw a phrosesu ei ddata personol.

Gwybodaeth bellach

Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth
 Ffôn: 01625 545745 neu 0303 123 1113
www.ico.org.uk

Ymwadiad

Cyfarwyddyd yn unig yw'r wybodaeth a ddarperir yn y daflen hon. Nid yw'n cymryd lle cyngor proffesiynol ac ni allwn dderbyn unrhyw gyfrifoldeb am golled o ganlyniad i unrhyw berson weithredu neu wrthod gweithredu arno.

Am rhagor o wybodaeth cysylltwch â

Mantell Gwynedd

23-25 Y Bont Bridd, Caernarfon, Gwynedd, LL55 1AB
 Elusen Gofrestredig: 1068851

Ffôn: 01286 672626
 Ffacs: 01286 678430

ymholiadau@mantellgwynedd.com
 www.mantellgwynedd.com

Ffôn: 0800 2888 329
 www.wcva.org.uk

Cynhyrchwyd gan WCVA, Cynghorau Gwirfoddol Sirol a Chanolfannau Gwirfoddoli
 Wedi ei ddiweddarau: 26/01/2017